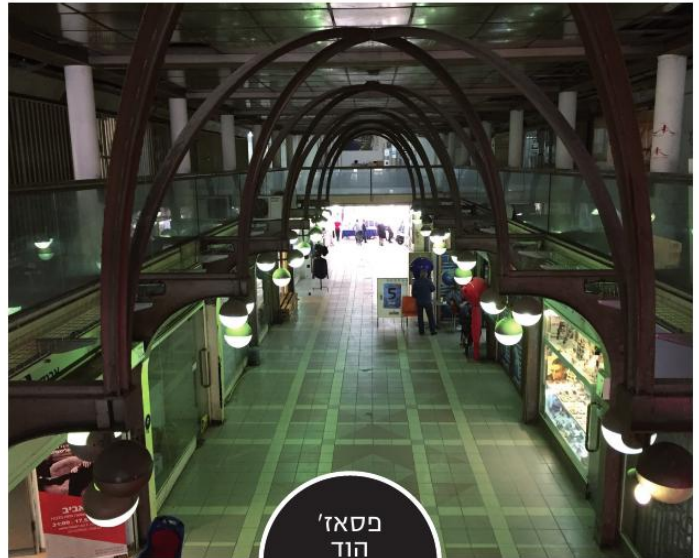

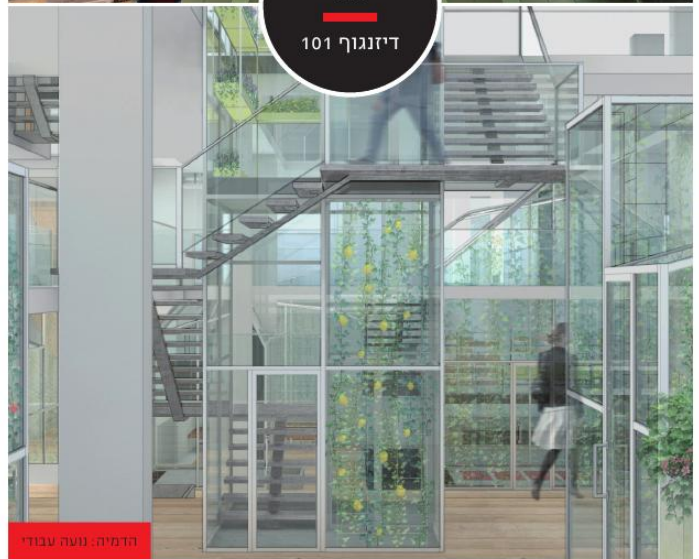
פסאז' התור
וולבסון 79

פסאז' הוד
דיזנגוף 101

הכל עובר חביבי?
למעלה: המסאז'ים כיום
למטה: הדמיות של בוגרי
המכללה למינהל
הדמיה: טונה שגב
(צילומים: שניא גולן)

הדמיה: נועה עבודי

השנה ביישומים מרחביים של כלכלה שיתופית, והסטוריו בהנחיית האדריכלית היידי אור, המתמחה בתכנון אקולוגי ובבנייה בת קיימא, לקח על עצמו את המשימה להמציא מחדש ארבעה פסאז'ים מוזנחים: פסאז' הוד, פסאז' אלנבי, פסאז' פנסק ופסאז' התור. "בתור מי שבאה מבנייה בת קיימא, הגישה שלי היא לגשת לבניינים בצורה קצת יותר צנועה, לא להרוס מקום שלא עובד, אלא לראות איך משפרים אותו", מסבירה מנחת הסטודיו ארד. "הפסאז'ים היו מקרי מבחן מעולים, כי אלה חורים שחורים במיקומים פנטסטיים, ולכן יש בהם המון פוטנציאל. באופן פרקטי העירייה, כמו שעושות עיריות בכל מיני מקומות בעולם, יכולה לשנות את הייעוד של הבניין ובשיתוף עם הבעלים הפרטיים לאפשר פרוגרמות של עירוב שימושים. לא צריך למהוק בניינים, אלא להיות יצירתית במציאת פתרונות."

← משתפים - "עיצוב לכלכלה חדשה", בית הספר לעיצוב וחדשנות במכללה למנהל, אלי ויזל 2 ראשון לציון, פתיחה רביעי (13.7) 24:00-16:00

להביא מאות חנויות וחברות ניהול אחת מרכזית, לשים שומר בכניסה - הרבר הזה ייתר לגמרי את הפסאז'ים המסחריים של פעם."

יש פסאז'ים בעיר שהצליחו לחזור לגלגול נוסף ומושכים את הציבור. "המקומות האלה של חי לילה זה מאוד בקטנה. אני לא חושב שהפסאז'ים כפי שהם כיום יצליחו אי פעם במדינה הזאת. נעשו בהם יותר מדי טעויות. הרבר היחיד שאולי יקרה זה שהם יירדדו ויונחו עד שתבוא חברת נדל"ן, תרכוש פסאז' כזה מהבעלים הפרטיים השונים, ותתפוך אותו לסוג של קניון קטן בעיר יקרה."

חורים שחורים בעיר מי שרוצים לעזור לפסאז'ים שנשארו עזובים לחזור לימי הזוהר הם בוגרי בית הספר לעיצוב וחדשנות במכללה למינהל. תערוכת הגמר שלהם עוסקת

נכון, כמו בחו"ל, עם תקרות בגובה ארבע-חמש קומות - זה היה מצליח בענק, כי זה היה כמו המשך אמיתי, אורגני יותר, של הרחוב, וזה היה נעים, מואר ומאוורר."

גודוביץ' טוען גם שיש גם משהו אינהרנטי במנטליות הישראלית שלא הסתדר עם ההיגיון של הפסאז'. "האוכלוסייה בארץ אוהבת, למרות החום הקשה, להסתובב ברחוב, לבלות בבתי קפה פתוחים. מי שלקח את הרעיון מארצות קרות, שבהן נעים להיכנס לפסאז', ספספ משהו כאופי הישראלי, המוחצן, הוורבלי, התקשורתי, שאוהב לראות אנשים, לצעוק, להתערבב."

במקרה שהישראלים דווקא רוצים ללכת למתחם מקורה, נוצרה עבורם עם השנים אלטרנטיבה מסחרית חדשה - הקניון - והם הצביעו ברגליים. "מרגע שהבינו שאפשר לשדרג את הפסאז', לתחום ולקריות לגמרי את המבנה, למזג אותו,

"הרעיון של הפסאז' ספספ משהו באופי המוחצן והוורבלי. כזה שאוהב לראות אנשים ברחוב, לצעוק, להתערבב"
אדריכל דקל גודוביץ'

הבועה

עורכת: גיל קורוטקי
Gil Korotki

המעבר הפרוע

הפסאזים העירוניים היו אמורים להביא שיק פריזאי לעיר העברית הראשונה. אחר שנים שעמדו כמעט ריקים, משהו השתנה ומקומות כמו בית רומנו והפסאז' באלנבי הפכו למתחמי בילוי לוחטים. תערוכה חדשה מעלה הצעות להחזרתם של אלו שעדיין עומדים אפלים ונטושים לתקופת הזוהר | ארנון בן דרור

משרד כרטיסים, חנות סקס, שמאטע כיונס, הונחה גלויה ובאופן כללי אווירה קודרת - כך נראה כבר הרבה שנים פסאז' הוד הסמוך לתיאטרון בית ליסין בפינת הרחובות דיזנגוף ופרישמן שבלב העיר. אבל פסאז' הוד וצורתו הנוכחית המקריפה לא דווקא משליכה על כלל הפסאזים בעיר, להפך. המגמה הנוכחית היא להחזיר את המעברים הצרפתיים לתור הזהב של שנות ה-50: קבוצת התדר הפכה לפני כמה שנים את בית רומנו למגנים שוב ובקרוב הם גם ישתקעו שם באופן קבוע, הפסאז' באלנבי (למרות הסגירה הזמנית) מתפקד כמעדון לילה פעיל ופסאז' תמר יהפוך בקרוב לשוק אוכל בבניין מאייר. אז מה בעצם הוביל לנפילה? הכוונה לייבא לארץ את הפסאזים הפריוזאיים השוקקים, המתוארים בין השאר בכתביו של ולטר בנימין, הייתה בעלת פוטנציאל: בארץ חמה כל כך רחוב מוצל שאפשר לעשות בו קניות בלי להיטגן נשמע כמו רעיון מוצלח. הפסאז' הראשון, פסאז' פנסק בהרצל 16 (בין לילינבלום ליהודה הלוי), נבנה ב-1925,

ומאז נבנו בעיר עוד פסאזים רבים, כגון הוד, תמר (אלנבי-רוטשילד), בית אל על, התור (וולפסון-הרצל) ואלנבי (במקום שהיום נמצא בו בר הפסאז'). גם בשנות ה-20 של המאה הקודמת הייתה תל אביב מובילת טרנדים, והתופעה התפשטה לשאר ערי ישראל. למרות ההצלחה של חלק מהפסאזים התל אביביים בשנותיהם הראשונות (בית רומנו, למשל, היה מוקד קניות לוחט), עם השנים נעלמו מהם הלקוחות, מוקדי התרבות נפלטו, חנויות הבוטיק עזבו, ומה שנותר הוא בעיקר סוכנויות עלומות ועסקים של מסחר זעיר על גבול המפוקפק. "הרעיון של פסאזים היה יפה ונכון אקלימית, אבל בסופו של דבר זה לא עבד בארץ", מסביר האדריכל דקל גורוביץ', בנו של מהנדס העיר לשעבר ישראל גורוביץ'. "קודם כל לא הבינו אז את הצורך בחברה מנהלת אחת, כמו בקניון, שהמקום בבעלותה והיא אחראית לניקיון, לטיפוח ולניהול. במקום זה הקבלנים מכרו עשרות יחידות לבעלי נכסים פרטיים. כולנו יודעים כמה קשה לטפח בניין משותף, אז על אחת וכמה מקום כזה. ברגע שאין אחראי אחד

מרכזי, זה מוביל באופן בלתי נמנע להזנחה, בדומה אגב למה שקרה בתחנה המרכזית החדשה ובכיכר אתרים".

כמו קרואסון בלי חמאה

לא רק הפן הניהולי הכשיל את הפסאזים, לפי גורוביץ', אלא גם התכנון הלקוי. כמו בתחום הקרואסונים, כך גם בתחום הפסאזים - הגרסה כחול-לבן הייתה רק חיקוי חיוור למקור הצרפתי. במקום תקרות זכוכית גבוהות, חללים מוארים ומעברים נחוצים בין רחובות שוקקים, הפסאזים המקומיים התאפיינו בתקרות נמוכות, בחושך ובחוסר אוורור, ולעתים הם כלל לא שימשו כמעבר בין רחובות אלא פשוט כחצר פנימית של בניין מסחר - מעין כוכים לא מזמינים שאין בהם צורך מבחינת הסרקולציה האורבנית. העדנה שלה זוכים חלק מהפסאזים בעיר לא מרשימה את גורוביץ'. "בית רומנו הוא לא באמת פסאז", הוא אומר. "הוא גם לא מקורה וגם לא מעבר, הוא ללא מוצא. מנגד, בפסאזים שכן נבנו כמקורים אתה בדרך כלל נכנס לתוך תעלה חשוכה ונמוכה. אם באמת היו בונים את זה